

Libellen fotograferen

© 2024, Mark Overmars

Libellen zijn prachtige insecten om te fotograferen en in ons waterrijk landje kom je ze overal tegen. Maar het fotograferen van libellen is best een uitdaging. Het zijn erg actieve insecten. In dit hoofdstuk gaan we in op technieken om libellen en juffers op verschillende manieren op de foto te krijgen.

Er komen in Nederland ongeveer 70 soorten libellen voor waaronder 45 soorten echte libellen en 25 soorten juffers. De echte libellen zijn over het algemeen groter, ze hebben grote ogen die elkaar boven op de kop bijna raken, en in rust spreiden ze hun vleugels uit. Juffers zijn kleiner, hebben ronde ogen aan beide zijden van het lichaam en houden hun vleugels in rust langs het lichaam. In dit hoofdstuk bespreken we vooral het fotograferen van de grotere echte libellen, maar ik kijk ook naar het fotograferen van juffers.

Deze grote keizerlibel zat aan de overkant van het water dus een lange lens was noodzakelijk. 400 mm, 1/350 s, f/8, ISO 400.

We richten ons in dit hoofdstuk vooral op het overdag fotograferen van libellen. Een hele andere aanpak is om heel vroeg in de ochtend op pad te gaan en de insecten net na zonsopkomst te fotograferen. Zeker na een koele nacht zijn ze dan nog te koud om te kunnen vliegen. Je kunt ze dan dichtbij benaderen om te fotograferen, maar ze zijn wel een stuk lastiger om te vinden. Als je geluk hebt zitten er dauwdruppels op of kun je de

Libellen fotograferen

opkomende zon gebruiken voor mooie tegenlichtopnamen. Maar voor de meeste amateurfotografen is dit niet de aanpak die ze kiezen.

Apparatuur

Libellen zijn groot dus je hebt geen macrolens nodig om ze te fotograferen. Elke camera en lens is in principe geschikt. Maar het is vaak lastig om dicht bij libellen te komen. Ze zijn meestal erg alert en vliegen op als je in de buurt komt. Ook zitten libellen regelmatig in bomen of op lastige te bereiken locaties, zoals rietstengels in het water. Je zult ze dus vaak van veraf moeten fotograferen, zoals bij bovenstaande foto van een grote keizerlibel.

Hiertoe kun je het beste een telelens gebruiken, en bij voorkeur een zoomlens. Ik gebruik zelf meestal mijn Canon RF 100-400 mm-zoomlens. Daarnaast heeft een APS-C camera voordelen; deze keer niet vanwege de extra vergroting maar omdat deze effectief de brandpuntsafstand van de lens vergroot. Met mijn Canon R7 wordt mijn zoomlens effectief 160-640 mm.

Uitgekleurde smaragdlibellen zijn lastig te benaderen, dus een telelens is een must. 400 mm, 1/350 s, f/8, ISO 200.

Bedenk wel dat de meeste telezoomlenzen zwaar zijn. Het is vrijwel onmogelijk om van een statief te werken, dus je loopt de hele tijd met deze zware lens in je handen. Dit kan erg vermoeiend worden en maakt het na een tijd lastiger om goed scherp te stellen. Let hierop als je een telelens aanschaft.

Libellen fotograferen

Zorg voor een lens met goede beeldstabilisatie (dat hebben de meeste telelensen wel) en goede automatische scherpstelling. Handmatig scherpstellen is bij een grote brandpuntsafstand erg lastig. Gelukkig hebben de meeste telelensen uitstekende automatische scherpstelling. Het volgen van objecten zet ik meestal uit omdat dit slecht werkt bij libellen, zeker als ze laag over het water en de begroeiing vliegen.

Als ik kleine insecten fotografeer gebruik ik meestal een flitser met diffuser, maar dat help niet bij een telelens omdat het onderwerp te ver weg ligt. Je kunt eventueel wel een flitser gebruiken voor een invulflits. Voor meer informatie, zie het extra hoofdstuk over het gebruik van een telelens¹.

Voorbereiding

Hoewel er vanaf eind april tot september op heel veel plekken in Nederland libellen te vinden zijn is het toch de moeite waard om je enigszins voor te bereiden en uit te zoek waar je het beste naartoe kunt gaan, zeker als je specifieke soorten libellen wilt fotograferen. De smaragdlibbel vind je bijvoorbeeld al vroeg in april maar na juli zie je ze over het algemeen niet meer. Andere libellen, zoals de groene glazenmaker, tref je pas vanaf juli aan.

Libellen leven als larve in water en de volwassen insecten paren daar ook en leggen er hun eitjes. Plekken met water zijn dan ook de beste plaats om veel libellen te fotograferen maar libellen zijn goede vliegers en sommige soorten trekken ver van het water vandaan om sterker te worden voordat ze terugkeren om te paren. Ook zijn veel libellen kieskeurig als het gaat om het soort water. Sommige soorten prefereren stilstaand water terwijl andere soorten alleen bij heldere stromende beken voor komen. Sommige soorten gedijen in veengebieden en andere soorten bij bossen of weidegebieden.

De juiste periode en locatie zijn dus van belang. Veel van deze informatie kun je vinden op de website van de Vlinderstichting². Een handige tabel vind je op de website van Nathalie Nauta³ of van Jan Katsman⁴. Ook het boek *Op zoek naar vlinders en libellen*⁵ van Anna Herlings, Kars Veling en Rik Wever bevat zo'n tabel met vliegtijden.

¹ <https://www.insectenfotograferen.nl/extra>

² <https://www.vlinderstichting.nl/libellen>

³ <https://www.nathalienatuurfotografie.com/vliegtijden-libellen.html>

⁴ <https://jankatsman.wordpress.com/2020/10/12/libellen-wanneer-vliegen-ze/>

⁵ <https://knnvuitgeverij.nl/artikel/op-zoek-naar-vlinders-en-libellen.html>

Libellen fotograferen

Een zeldzame bosbeekjuffer. Om deze te fotograferen moet je in de juiste periode op de juiste locatie zijn. 150 mm, 1/320 s, f/13, ISO 200, flitser.

Een hele nuttige website is www.waarneming.nl. Hier vind je informatie over ontzettend veel waarnemingen van verschillende organismen in Nederland. Om informatie over een bepaalde soort te krijgen ga je in het menu naar Ontdek/Soorten. Type een stukje van de naam in en in het valmenu aan de rechterkant selecteer Libellen. Klik op het icoontje met het vergrootglas en kies de juiste soort uit de lijst.

Je komt nu bij een pagina met informatie over de soort. Je hebt hier tabbladen voor Waarnemingen, Kaarten, Foto's, en meer. Bij Waarnemingen zie je alle recente waarnemingen met onder andere de locatie. Je kunt op allerlei manieren filteren door bijvoorbeeld enkel de waarnemingen in jouw provincie te bekijken. Bij Kaarten zie je verspreidingskaarten. Je kunt een periode selecteren en ziet vervolgens waar het insect is waargenomen. Je kunt op de kaart inzoomen voor de exacte locaties.

Omgekeerd kun je ook locaties zoeken en kijken welke libellen daar recent zijn waargenomen. De website biedt ontzettend veel informatie. Je kunt een gratis account maken en ook je eigen waarnemingen toevoegen. Je kunt daarvoor ook de app ObsIdentify⁶ gebruiken die met de website samenwerkt.

⁶ <https://waarneming.nl/apps/obsidentify/>

Op pad gaan

Libellen zie je eigenlijk alleen vliegen als het een beetje warm is en de zon regelmatig schijnt. Op andere momenten zijn ze er wel maar dan zitten ze verstopt. Als je ze kunt vinden kun je ze redelijk makkelijk fotograferen maar het is vaak erg frustrerend als je niets vindt.

Ikzelf ga er meestal in de middag op uit. Dan zijn de libellen erg actief. Dat heeft als voordeel dat je er veel ziet rondvliegen, maar als nadeel dat ze vaak niet stilzitten. Toch vind ik dat prettiger. Ik blijf de libellen gewoon lange tijd volgen en meestal komt er wel een moment waarop ze even uit willen rusten of een prooi gevangen hebben en deze ergens op gaan eten. Andere libellen zitten gewoon lekker in de zon en zijn veel makkelijker te fotograferen.

Het gedrag van de diverse soorten libellen is heel verschillend en dat heeft een grote impact op hoe je ze kunt benaderen. Het helpt dan ook om het gedrag van deze insecten te bestuderen.

De viervlek libelle zit bijvoorbeeld vaak stil op een rietstengel. Je kunt ze dan eenvoudig fotograferen. Meestal is het geen probleem om ze op minder dan twee meter afstand te benaderen. Vuurlibellen zijn nog makkelijker te benaderen. Ze zitten meestal op het gras of op de grond. Je kunt prima close-ups van ze maken.

Een bruinrode heidelibelle op een hoog uitkijkpunt. 100 mm, 1/125 s, f/8, ISO 160, focus stacked.

Libellen fotograferen

De verschillende soorten heidelibellen kiezen meestal een hoog uitkijkpunt, bijvoorbeeld een tak die uit de grond steekt, zoals in bovenstaande foto. Van hieruit kijken ze naar insecten en indringers in hun territorium. Nadat ze deze gevangen of verjaagd hebben keren ze weer terug naar hetzelfde punt. Als je een beetje geduld hebt kun je deze libellen van heel dichtbij fotograferen.

Andere soorten libellen, zoals bijvoorbeeld de smaragdlibell of de verschillende soorten glazenmakers vliegen de hele tijd rond, vrijwel zonder stil te gaan zitten. Ze vliegen steeds ongeveer dezelfde route, maar dat helpt niet om ze te fotograferen. Voor een goede foto overdag moet je wat geluk hebben.

Een vroege glazenmaker die je veel in Nederland ziet vliegen maar niet zo vaak ziet zitten. 400 mm, 1/350 s, f/8, ISO 320.

Het fotograferen

Als een libel eenmaal stilzit kun je hem het beste eerst vanaf een grote afstand fotograferen. Gebruik de grootste brandpuntsafstand van je lens. Kies een redelijke korte sluitertijd want zelfs met goede beeldstabilisatie treedt er al snel bewegingsonscherpte op, vooral als gevolg van wind of bewegingen van het insect. Ik gebruik meestal 1/350 s bij 400 mm brandpuntsafstand. Dat blijkt goed te werken. Daarna kun je langzaam dichterbij komen en foto's blijven maken, in de hoop dat de libelle blijft zitten. Beweeg niet recht op het insect af maar beweeg onder een hoek, dan is de kans groter dat hij blijft zitten.

Libellen fotograferen

Ik gebruik altijd continue automatische scherpstelling met het kleinste scherpstelpunt, zonder het volgen van objecten. Je kunt het scherpstelpunt dan op de kop/ogen van de libelle richten, wat normaal gesproken de belangrijkste positie is om perfect scherp te krijgen. Alleen als ik vliegende libellen probeer te fotograferen gebruik ik een veel groter scherpstelgebied en gebruik ik automatisch scherpstellen op dieren en het volgen van het onderwerp. In een toekomstig hoofdstuk over burst mode gaan we nader in op het fotograferen van vliegende insecten.

Een vuurlibel probeert een andere libel weg te jagen. Een dergelijke actiefoto is heel lastig scherp te krijgen. 400 mm, 1/350 s, f/8, ISO 320.

Ik gebruik meestal een diafragma van f/8. Ik zou soms wel een groter diafragma willen kiezen, zoals f/5.6 om meer onscherpte in de achtergrond te krijgen, maar f/8 is het beste wat mijn lens bij 400 mm kan doen. Als je de libelle onder een hoek fotografeert en het insect inclusief de vleugels volledig scherp wilt krijgen heb je een kleiner diafragma nodig van bijvoorbeeld f/13 of f/16, maar dan moet je wel voldoende licht hebben. Eventueel kun je focus stacking gebruiken, zoals beschreven in week 16 in het boek.

De ISO-waarde zet ik altijd op automatisch, dus de camera bepaalt deze voor een juiste belichting. Als het insect in de zon zit werkt dit prima en blijft de ISO-waarde meestal beperkt tot 400. Maar in de schaduw kan de waarde flink oplopen, soms tot wel 2000. Gelukkig werkt ruisonderdrukking tegenwoordig zo goed dat dit nog steeds geen probleem is.

Libellen fotograferen

Bij het fotograferen van libellen kun je het beste met omgevingslicht werken. Dat betekent dat je goed op moet letten hoe het licht valt. Zeker als de zon schijnt kan dit lastig zijn. Er vallen al snel schaduwen van rietstengels of takken over het insect en dat is meestal lelijk. Soms bevind je je aan de schaduwkant van het insect en dan is er weinig te zien van de mooie kleuren en patronen. In dit geval kun je eventueel een invulflits gebruiken om het insect wat bij te lichten. Voor meer informatie over invulflitsen, zie het extra hoofdstuk over het gebruik van een telelens⁷.

Je kunt ook eens proberen een tegenlicht opname te maken. De libelle moet dan wel wat hoger zitten zodat je hem tegen de lucht (of zon of maan) kunt fotograferen. Zorg dat hij goed scherp op de foto staat omdat het nu gaat om de details in het contrast. Je kunt de foto vaak het beste een beetje overbelichten en bij het bewerken helpt het vaak om de contrasten verder te versterken. Hieronder tref je een voorbeeld. Niet de beste foto omdat de lucht grijs was, maar je begrijpt het idee. (Dat het een bruine korenbout is kun je niet op grond van deze foto bepalen, maar ik had ook een foto vanaf de andere kant.)

Een tegenlichtopname van een bruine korenbout. 280 mm, 1/350 s, f/8, ISO 100.

Juffers fotograferen

Juffers gedragen zich heel anders dan echte libellen. Ze zitten vaak stil op bladeren, riet, of gras. En als ze vliegen leggen ze meestal maar korte stukjes af. Als je langzaam beweegt

⁷ <https://www.insectenfotograferen.nl/extra>

Libellen fotograferen

kun je ze van dichtbij benaderen. Voor het fotograferen van juffers is dan ook meestal geen telelens nodig. Juffers zijn een stuk eenvoudiger te fotograferen dan de meeste echte libellen.

Juffers houden in rust de vleugels langs het lichaam. Dit betekent dat als je vanaf de zijkant fotografeert het hele insect op dezelfde afstand van de camera ligt en daarmee eenvoudig volledig scherp is te krijgen. Het geeft echter niet altijd de interessantste foto. Bij een (kleine) hoek van voren kun je de kop en een deel van de vleugels nog wel scherp krijgen. Dat de vleugels en het lijf naar achteren toe onscherper worden is vaak alleen maar mooi omdat er dan diepte in de foto ontstaat, zoals in onderstaande afbeelding van een weidebeekjuffer in mijn tuin.

Een foto van een weidebeekjuffer onder een kleine hoek van voren. 100 mm-macrolens, 1/320 s, f/13, ISO 400, flitser.

Compositie

Een mooie compositie maakt of breekt een foto. Bij libellen is het niet eenvoudig een goede compositie te krijgen. Vaak ben je al blij dat je het insect scherp weet te fotograferen voordat het wegvliegt.

Libellen zitten vaak tussen riet of gras. Dit leidt tot onrustige foto's, zoals je bij een aantal van de afbeeldingen in dit hoofdstuk kunt zien. Voor een rustige foto wil je dat er een goede scheiding is tussen het insect en de achtergrond. Probeer hierop te letten als je fotografeert. Probeer de hoek zodanig te kiezen dat de achtergrond verder weg is en er geen

Libellen fotograferen

stengels in de weg zitten. Vaak moet je hiervoor op je knieën. Gebruik een open diafragma en een grote brandpuntsafstand.

Een grote roodoogjuffer tegen een rustige, vage achtergrond. 280 mm, 1/320 s, f/8, ISO 250, invulflits.

Kader de foto niet te krap. Zorg voor voldoende negatieve ruimte. En maak het mogelijk om bij het bewerken de foto bij te snijden voor de beste compositie. Let ook goed op de lijnen in je foto. In bovenstaande afbeelding vormt de tak een mooie diagonale lijn door het beeld.

Je kunt libellen uit verschillende richtingen fotograferen. Echte libellen die met hun vleugels open zitten worden vaak recht van boven gefotografeerd, zoals bijvoorbeeld bij de foto van de vroege glazenmaker eerder in dit hoofdstuk. (De foto is natuurlijk niet recht van boven gemaakt want de libelle zit verticaal tegen het riet.) Dit toont het insect in al zijn glorie, maar levert een redelijk saaie foto op. Als je de libelle wat meer vanaf de zijkant kunt fotograferen wordt de foto al interessanter, zoals bij de grote keizerlibel en smaragd libel aan het begin van dit hoofdstuk. Je moet dan wel goed opletten dat je op de juiste positie scherpstelt.

Foto's vanaf de zijkant werken vaak beter bij juffers dan bij echte libellen. Bij echte libellen zitten de vleugels vaak in de weg. Een foto schuin van voren is juist wel weer mooi omdat je dan de kop goed kunt zien. Maar, als het lukt, is het ook interessant om een foto recht van voren te nemen. Het insect kijkt je dan aan en je ziet de ogen en kop, zoals bijvoorbeeld in onderstaande foto van een vuurjuffer. Bij echte libellen is dit lastig omdat die vaak met hun kop omhoog zitten. Je moet dan van boven naar beneden fotograferen. Maar dan kom je

Libellen fotograferen

vlak bij de libelle en vliegt hij meestal weg. Bij een libelle die op de grond zit lukt dit meestal wel vanaf een afstand.

Een foto recht van voren laat de prachtige kop van deze vuurjuffer goed zien. 400 mm, 1/350 s, f/9.5, ISO 320.

Probeer ook eens een close-up van de kop van een libelle te maken. Hiervoor moet je wel dichtbij kunnen komen. Dit lukt meestal alleen bij bepaalde soorten, zoals bij de heidelibellen. Je kunt de foto ook achteraf bijsnijden voor een sterkere vergroting.

Close-up van een bruinrode heidelibel. 95 mm, 1/320 s, f/13, ISO 200, flitser.

Speciale gebeurtenissen

Er zijn een aantal speciale gebeurtenissen in het leven van een libelle die tot bijzondere foto's kunnen leiden, mits je er op het juiste moment bij bent.

Uitsluipen

Libellen leven het grootste deel van hun leven als larven in het water. Maar op een gegeven moment komen de larven uit het water, zetten zich vast op een stengel of tak, en langzaam kruipt de volwassen libelle uit de huid van de larve. Dit duurt best wel een tijd. De twee onderstaande foto's tonen dit proces. In de linker foto is de volwassen libelle net met zijn kop uit de huid gekomen. In de rechterfoto is er al een veel groter deel zichtbaar. De witte draadjes zorgen dat de libelle niet naar beneden valt.

Een uitsluitende smaragdlibelle. Beide foto's 100 mm-macrolens, 1/320 s, f/13, ISO 200, flitser.

In de rechter foto kun je de minuscule vleugeltjes op de bovenkant van zijn lichaam zien. Als de libelle eenmaal uit de larvehuid is gekropen pompt hij deze vleugels op en verlengt het achterlijf zich. Het is onvoorstelbaar om te zien hoe de piepkleine vleugels uitgroeien tot de grote vleugels van het uiteindelijk insect. Vervolgens moeten de vleugels opdrogen en uitharden. Dit hele proces duurt een paar uur. Daarna kan de libelle pas vliegen. Hij is op dit moment nog bleek van kleur. Pas in de daaropvolgende dagen krijgt hij langzamerhand zijn definitieve kleuren. Vergelijk de foto's hieronder maar met de foto van de uitgekleurde smaragd libelle aan het begin van dit hoofdstuk.

Libellen fotograferen

De vleugels worden opgepompt en moeten uitharden. 100 mm-macrolens, 1/320 s, f/13, ISO 200, flitser.

Om uitsluitende libellen te fotograferen moet je op het juiste moment op de juiste plek zijn. De juiste plek is langs de oever van water waar veel libellen voorkomen. Kijk goed of je hier (lege) larvehuidjes ziet. Dan ben je op de goede plek. Kies een dag aan het begin van een warme periode. Ga in de ochtend kijken. Aangezien het hele proces lang duurt kruipen de larven in de ochtend uit het water en zoeken een plekje. Dit kan overigens best wel een eind van het water zijn. Sommige larven kruipen zelfs in bomen.

Heb je eenmaal een uitsluitende libelle gevonden, dan heb je veel geduld nodig. Het beste kun je een statief gebruiken. Kies een goede, vaste compositie van de libelle en maak gedurende het hele proces regelmatig een foto. Kader het insect heel ruim. Gedurende het uitsluitende groeit de libelle een heel stuk. Dus zorg dat je in het begin vooral onder de larve een flink stuk lege ruimte hebt. Heb je geen statief bij je (zoals toen ik deze foto's maakte) probeer dan toch enigszins steeds dezelfde compositie te kiezen. Dat geeft consistentie in je serie foto's.

Paren

Als libellen paren vormen ze een zogenaamd paringsrad dat soms de vorm van een hart heeft. Dit kan een hele tijd duren dus het geeft je veel mogelijkheden om de parende libellen te fotograferen. Ze kunnen nog steeds vliegen maar meestal gaan ze ergens zitten. Je kunt ze dan voorzichtig benaderen, maar ze zijn nog steeds alert dus beweeg heel langzaam en gebruik een telelens om van voldoende afstand te fotograferen.

Een uitdaging is om beide libellen scherp in beeld te krijgen. Dit werk het beste als je op gelijke hoogte met de libellen komt en zorgt dat beide partners zich precies op dezelfde afstand van de camera bevinden.

Je ziet altijd vooral veel parende juffers, en die kun je vaak heel dichtbij benaderen. Maar parende echte libellen kunnen ook interessante foto's geven.

Libellen fotograferen

Twee parende gewone oeverlibellen. 400 mm, 1/320 s, f/8, ISO 200, invulflitser.

Eitjes leggen

Na de paring gaat het vrouwtje de eitjes afzetten. Bij sommige soorten doet het vrouwtje dit alleen. Bij andere soorten blijft het mannetje in de buurt om vijanden, en andere mannetjes te verjagen. En bij weer andere soorten blijft het mannetje verbonden met het vrouwtje. Op deze manier is het mannetje er zeker van dat het vrouwtje niet met een ander mannetje paart en dat dus zijn sperma gebruikt wordt voor de bevruchting van de eitjes.

De eitjes worden afgezet op waterplanten, vaak net onder het oppervlak van het water. Ik heb geen goede foto van echte libellen die eitjes afzetten, maar in onderstaande afbeelding zie je drie paren azuurwaterjuffers die samen eitjes zijn aan het afzetten.

Libellen fotograferen

*Azuurwaterjuffers die eitjes leggen. De blauwe mannetjes houden de wacht. 240 mm,
1/350 s, f/8, ISO 400.*

Dit hoofdstuk is een aanvulling op mijn boek [Focus op Fotografie: Insecten Fotograferen](#), uitgegeven door van Duuren Media.